

AEZ301 Hayat Bilgisi Öğretimi

Hayat Bilgisinde Değerler Eğitimi

Dr. Öğr. Üyesi Fehmi Demir

Siirt Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü

Dersin İşlenişi

- Neden değerler eğitimi?
- Değer nedir?
- Değerlerin Sınıflandırılması
- Değerler eğitimi
- Değerler eğitiminde yaklaşımlar
- Hayat bilgisi dersinin amaç, kapsam ve içeriği
- Hayat bilgisi öğretim programı
- Hayat bilgisi ve değerler
- Hayat bilgisi ve kök değerler

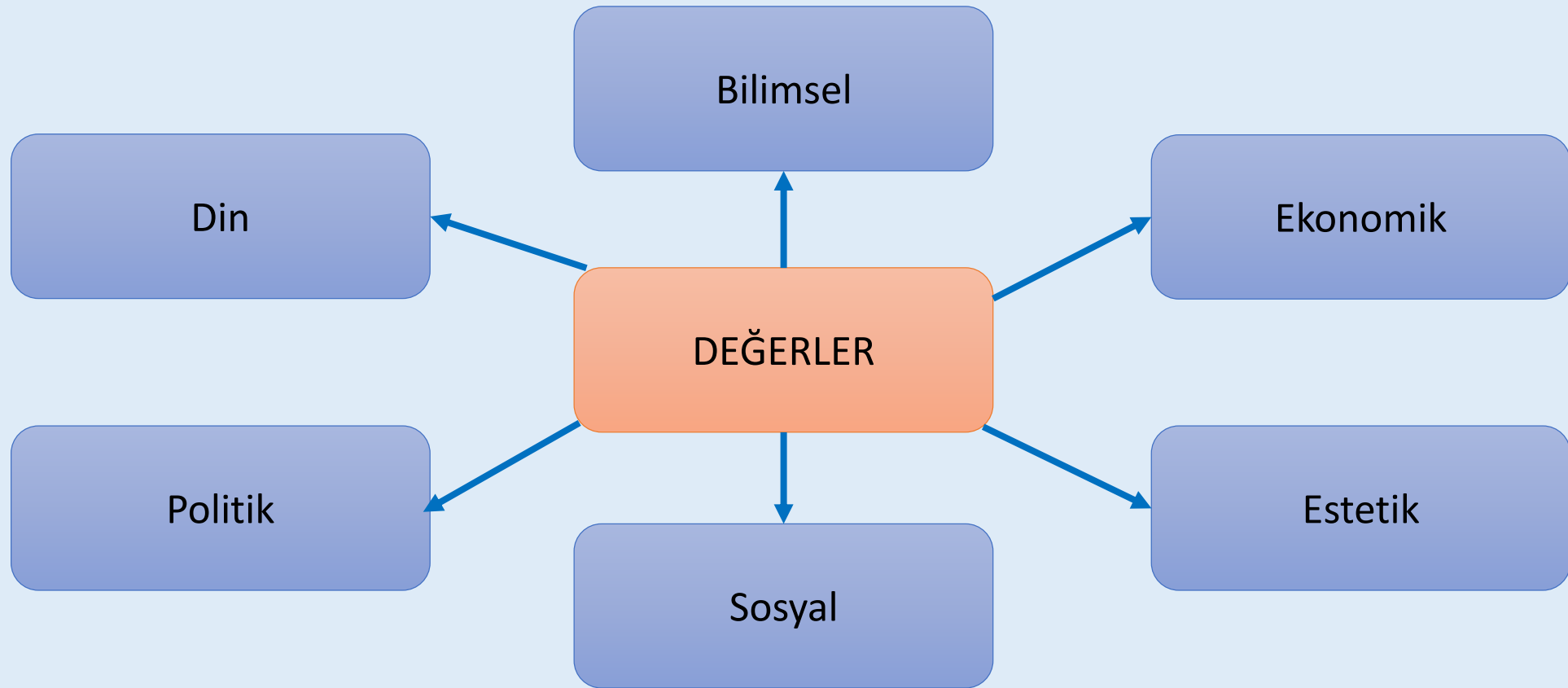
Neden Değerler Eğitimi?

- Terör, savaş, kapkaç, hırsızlık, cinayet, şiddet, tecavüz vb. olayların sayısında artış
- Mutlu, huzurlu ve demokratik bir toplumun inşası
- Okul öncesinden üniversiteye, tüm eğitim programlarında değerler eğitime odaklanan anlayış
- Bilimsel ve eğitici çalışmalar yapma ihtiyacı,
- Değer eğitiminin verildiği derslerden biri de hayat bilgisi dersidir.
- Hayat bilgisi dersinde milli, manevi ve evrensel değerlerin kazandırılması hedeflenmektedir.

Değer Nedir?

- Ölçü, kıymet, eder, inanç, temel ilkeler, yaşam standartları....
 - Yaşamın dayandığı **ilke, kural veya ölçütlere** değer denir.
1. Bireysel **davranışları etkiler.**
 2. **Karar vermeyi** kolaylaştırır.
 3. **Birleştirici** olgulardır.
 4. Davranışları **kontrol etmeyi** kolaylaştırır.
 5. **Duygu yüklüdür**, davranışları yönlendirir.

Değerlerin Sınıflandırılması

Değerlerin Sınıflandırılması

1. *Bilimsel Değerler*: Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir.
2. *Ekonomik Değerler*: Yararlı ve pratik olana önem verir.
3. *Estetik Değerler*: Simetri, uyum ve forma önem verir.
4. *Sosyal Değerler*: Başkalarını sevme, yardım etme ve bencil olmamaya önem verir.
5. *Politik Değerler*: Kişisel güç, etki ve şöhrete önem verir.
6. *Dini Değerler*: Evreni bir bütün olarak değerlendirerek bu bütünlüğü devam etmeye önem verir.

Değerler Eğitimi

- Moral eğitimi, karakter eğitimi, kişisel ve sosyal eğitim, vatandaşlık eğitimi ve dini eğitim gibi farklı kavramlar kullanılmaktadır.
- Değerler eğitimi, değerlere ilişkin bilgi, duygu ve davranışların kazandırılması faaliyetlerine denir.
- Ülkemizde değerler eğitimi adı altında herhangi bir ders bulunmamaktadır. Değerler eğitimi derslerin programlarına dağıtılmış ve değer eğitimi örtük program biçiminde gerçekleştirilmektedir.

Değerler Eğitiminde Yaklaşımlar

1. Telkin Etme (Değerlerin doğrudan öğretimi)
2. Ahlaki İkilem (Ahlaki gelişim)
3. Değer Analizi
4. Değer Belirginleştirme
5. Eylem Öğrenme (Davranış öğrenme)

Değer Telkini

- Yaklaşımın amacı, öğrencilere belirli **değerlerin aşılmasını** ve öğrencilerin bu değerleri **içselleştirmesini** sağlamaktır. Bu yaklaşımda öğrencilere **neyin iyi neyin kötü** olduğu söylenir.

Değer Analizi

- Değerlerle ilgili konularda öğrencilerin mantıksal düşünmelerini ve bilimsel araştırmalar yapmalarını esas almaktadır.
- Daha çok sosyal problemlerle ilgili olarak bireysel ve grup olarak literatür ve alan araştırmaları incelenerek sonuçların seminer yöntemiyle sınıfta paylaşılması ve müzakere edilmesidir.
- Çevre temiz tutulması, israfın aşılması, trafik kurallarına uyum, sokak hayvanları, okula geç kalma sorunu...
- Bu yöntemle öğrenciler küçük yaşta sosyal problemlerle ilgilenerek ve çözümler getirerek değerleri öğrenirler.

Değer Belirginleştirme

- Bu yaklaşımda bireyin neye değer verip vermeyeceğine **başkalarının telkiniyle değil**, alternatif ve olası doğurgularını inceledikten sonra, **özgürce kendisinin karar vermesi** esastır.
- Bu yaklaşımda değer kazanımında birbirinden **farklı üç adım** olduğunu ve bu adımların içinde farklı etkinliklerin bulunduğunu kabul etmektedir. Adımlar
 1. Seçme
 2. Ödüllendirme
 3. Davranma

Ahlaki İkilem

- Bu yaklaşım, **değerlerin** başkaları tarafından değil, **kişinin bilişsel ahlaki gelişim düzeyine** göre şekillenen akıl yürütmesi sonucunda oluştuğunu kabul etmektedir. Kohlberg'e göre Ahlaki gelişim düzeyleri
 - i. Gelenek öncesi düzey
 - 1. Ceza ve itaat eğilim
 - 2. Saf çıkarıcı eğilim
 - ii. Geleneksel düzey
 - 3. Kişiler arası uyum eğilimi
 - 4. Yasa ve düzen eğilimi
 - iii. Gelenek sonrası düzey
 - 5. Sosyal anlaşma eğilimi
 - 6. Evrensel ahlaki ilkeler eğilimi

Eylem Öğrenme

- Eylem öğrenme yaklaşımı, “değerlerin gelişim sürecinde, **biliş ve duyuş kadar eyleme geçme** sürecini de içerdiği yönündeki bakış açısından doğmuştur”. Bu yaklaşım, “bir değer kazandırılması ve geliştirilmesi için o değer öneminin bilinmesi tek başına yeterli değildir” varsayımına dayanmaktadır
- Eylem öğrenme yaklaşımı, **değer açıklama ve değer analizi yaklaşımlarına benzemektedir**. Bunlardan **farklı olarak, uygulamayı getirmektedir**. Bu yaklaşımda öğrenciden, yukarıda açıklanan değer telkini, değer açıklama, değer analizi ve ahlaki ikilem yaklaşımlarını gerekli yer ve zamanda kullanması ve sahip olduğu duygu ve düşüncelerini çeşitli toplumsal konularda eyleme geçirmesi beklenmektedir.

Hayat Bilgisi Dersi

- Hayat bilgisi, ilkokulun **ilk üç sınıf**ında okutulan, öğrencinin **birey** olarak **toplum ve doğa** hayatında karşılaştığı **sorunların çözümüne** katkı sağlayan, çocuğun kendi yaşantısını anlama ve anlamlandırmasına yardımcı olan, **iyi bir insan** olarak yetişmesi için temel bilgi, **beceri, kişisel nitelik** ve **değerleri** kazandıran, öğrencilerin derste **aktif olmasını** önemseyen, sosyal bilgiler, fen bilimleri **derslerinin temelini** oluşturan ve diğer derslerin merkezinde olan bir derstir.
- Hayat bilgisi dersinin konuları **yaşamla ilişkilendirilerek** ve **somutlaştırılarak** öğrencilerin kazanması sağlanır.

Hayat Bilgisi ve Değerler

- 2004-2005 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulamaya konulan değerler ve eğitimi **tüm derslerde örtük olarak ünite konu ve kazanımları ile ilişkilendirilerek verilmesi** amaçlanmıştır.
- Değerler, ayrı bir program veya öğrenme alanı, ünite, konu vb. olarak görülmemiştir. Tam aksine **bütün eğitim sürecinin nihai gayesi ve ruhu** olan değerlerin, öğretim programlarının her birinde ve her bir biriminde yer aldığı belirtilmiştir.
- Hayat bilgisi dersi, çocuğun kişisel nitelikleri ve değerleri kazanmada en temel derslerden birisidir.

Hayat Bilgisi ve Değerler

- 2018 hayat bilgisi öğretim programında **10 tane kök değer** doğrudan belirtilmişken bu değerlerle ilişkili değerlerin de üzerinde durulması gerektiği belirtilmektedir.
- Öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve sosyal yönden gelişmesi için hayatın içinde yer alan bir takım değerleri de kazanması gerekmektedir.
- Hayat bilgisi dersi, çocuğun kişisel nitelikleri ve hem kök değerleri hem de diğer değerleri kazanmasında en temel derslerden birisidir.

Hayat Bilgisi ve Değerler

- 2018 öğretim programında değerler, ayrı bir program veya öğrenme alanı, ünite, konu vb. olarak görülmemiştir. Tam aksine bütün eğitim sürecinin nihai gayesi ve ruhu olan değerlerin, öğretim programlarının her birinde ve her bir biriminde yer aldığı belirtilmiştir.
- Ancak tüm derslerin öğretim programlarında olduğu gibi Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda da 10 tane kök değere yer verilmiştir.

Hayat Bilgisi ve Değerler

- 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda diğer derslerin öğretim programlarında olduğu gibi «Değerlerimiz» başlığı altında öğrencilere kazandırılacak “kök değerler” adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik olarak belirlenmiştir.
- Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına, hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınması öngörülmektedir.

Adalet

- Adalet, tarafsızlıkla ilgili olup başkalarının hakkına saygıyı içeren, anlayışlı ve adil olma anlamına gelmektedir.
- Adalet kapsamında kazandırılması ön görülen niteliklerden bazıları şu şekilde sıralanabilir:
- Kurallara katılma
- Kurallara uyma
- Etik değerleri ve davranışları fark etme
- Görev paylaşımına katılma
- Üzerine düşen görevi yapma
- Başkalarının duyarlılıklarına saygı gösterme
- Kendi ihtiyaçlarını, isteklerini ve görüşlerini ifade etme
- Kazanmanın ve kaybetmenin doğal olduğunu kabul etme
- Görev dağılımının adil olup olmadığını sorgulama

Dostluk

- Dostluk, zevklerin ve düşüncelerin uyuşmasıyla ilgili olup iki birey arasında sağlam sevgi, saygı, güven, yardımlaşma ve fedakarlık bağı olarak tanımlanabilir.
- Dostluk kapsamında kazandırılması ön görülen niteliklerden bazıları şu şekilde sıralanabilir:
- İyi arkadaş edinme
- Paylaşma
- Unutmama
- Değer verme

Dürüstlük

- Doğruluk olarak da ifade edilen dürüstlük düşünce, söylem ve eylemlerde gerçeğe ve doğruya bağlı kalmak olarak ifade edilebilir.
- Dürüstlük kapsamında kazandırılacak niteliklerden bazıları şunlardır:
- Arkadaşlarının sergilediği davranışların etik olup olmadığını fark etme.
- Ailesinde ve akrabaları arasında sergilenen etik değerleri fark etme
- Kendisinin ve arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark etme
- Arkadaşları ile ilişkilerinde olumlu değerleri gözetme
- Başkalarını ön yargısız davranma
- Başkalarının duyarlılıklarına saygı gösterme
- Kendi ihtiyaçlarını, isteklerini ve görüşlerini çekinmeden ve olduğu gibi ifade etme.

Öz Denetim

- Öz denetim, kişinin amaca ulaşmak amacıyla arzularını, duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını, duygularını ve arzularını düzenleyebilme becerisidir.
- Öz denetim kapsamında öğrencilere kazandırılacak nitelikler şunlardır:
- Aksiliklere rağmen yoluna devam edebilme,
- Ruh hâlini düzenleyebilme,
- İç kontrollü disiplin kurabilme,
- Benimsediği bazı kurallara dış uyarılara gerek kalmadan kendi kendine uyma,
- Kendine hâkim olma, kendini dizginleme
- Ne yapıp yapmaması gerektiğini bilip uyarı ve ikaza gerek kalmadan görevlerini yerine getirme...

Sabır

- Metanetini yitirmeme olarak tanımlanan sabır, uzun süreli gecikmelere ve tahriklere rağmen moralini bozmadan yoluna devam etme veya beklemesini sürdürme olarak tanımlanabilir.
- Sabır kapsamında kazandırılacak niteliklerden bazıları şunlardır:
- Oyun oynarken uygun davranışlarda bulunma
- Eğlenmek için uygun zamanı bekleme
- Etkili dinleme
- İsteklerini erteleme
- Amaç belirleme
- Hata yapmanın doğal olduğunu kabul etme
- Duygularını kontrol etme

Saygı

- Başkalarını rahatsız etmekten çekinme inceliği olarak da ifade edilen saygı diğer insanlara karşı duyulan, sevgi ve çekinmeyle karışık bağlılık duygusu.
- Saygı kapsamında kazandırılacak niteliklerden bazıları şunlardır:
- Kendine saygı duyma
- Arkadaşlarına saygı duyma
- Okulu ve sınıfı ile ilgili kurallara uyma
- Öğretmenine karşı saygılı olma
- Çevresindeki insanlara karşı saygılı olma
- Ailesine saygılı olma
- Kişisel eşyalarına ve başkalarının eşyalarına saygı gösterme
- Doğaya saygı duyma
- Dünyadaki insanlara saygı duyma
- Türk Bayrağı'na, İstiklâl Marşı'na, Atatürk'e ve Türk büyüklerine saygı duyma

Sevgi

- Sevgi, insanı bir kimseye ya da şeye karşı yakın ilgi ve bağlılık gösterme olarak tanımlanabilir.
- Sevgi kapsamında kazandırılacak niteliklerden bazıları şunlardır:
- Ailesini ve akrabalarını sevmek
- Arkadaşlarını ve başkalarını sevmek
- Arkadaşlarıyla ilişkilerinde sevgi duygusunu temel alarak onlarla iyi ilişkiler geliştirme
- Okulda karşılaştığı kişilere ve durumlara sevgiyle yaklaşma
- Başkalarıyla farklılıklarının doğal olduğunu kabul etme
- Millî ve dinî bayramlarda sevgi duygusunu açığa vurma
- Yaşadığı yerleşim birimini ve vatanını sevmek
- Kendisini, ülkesini, insanları ve doğayı sevmek

Sorumluluk

- Sorumluluk, kişinin kendine ve başkalarına karşı yerine getirilmesi gereken yükümlülüklerini zamanında yerine getirmesi zorunluluğudur..
- Sorumluluk kapsamında kazandırılacak niteliklerden bazıları şunlardır:
- Yaşamın farklı boyutlarındaki görevlerinin farkına varma
- Sorumluluk üstlenmenin kişisel gelişimi açısından önemini açıklama
- Zamanında ve düzenli olarak derslere girme gibi uygun çalışma standartlarını uygulama
- Ödevlerini tamamlayarak kendi çalışmalarının sorumluluğunu üstlenme

Sorumluluk

- Verilen görevleri, yetenekleri ölçüsünde elinden geldiğince en iyi şekilde yapma
- Üretken bir biçimde çalışma ve görevlerini aksatmadan yerine getirme
- Davranışlarının sonuçlarını üstlenme
- Başkalarının haklarını çiğnemedен kendi ihtiyaçlarını karşılama
- Toplumsal sorumlulukların yerine getirilmesinde bilgi edinme, plan yapma,
- Örgütlenme ve harekete geçme sürecinin önemini kavrama
- Daha iyi bir dünya için kendi yaş grubundakilerin de sorumlulukları olduğunu fark etme

Vatanseverlik

- Bireyin ülkesine veya coğrafyasına duyduğu sevgi ve bağlılıktır.
- Vatanseverlik kapsamında kazandırılacak niteliklerden bazıları şunlardır:
- Türk Bayrağı'na ve İstiklâl Marşı'na saygı gösterme
- Şeref Köşesi'ni tanıma
- Millî bayramlara coşkuyla katılma
- Millî bayramları kutlamak için alternatifler üretme
- Yaşadığı yerleşim birimini ve vatanını yuva olarak görme

Vatanseverlik

- Atatürk'ün ulusal bir lider olduğunu kabul etme ve saygı gösterme
- Millî bayram günlerimizle geçmişte yaşanan tarihi olaylar arasında bağ kurma
- Cumhuriyetimizi korumak, güçlendirmek ve geliştirmek için yapılması gerekenleri belirleme
- Yaşadığı yerleşim birimindeki değişiklikleri belirleme
- Müzelerden yararlanma
- Üzerine düşen sorumlulukları yerine getirme

Yardımseverlik

- Kişinin ihtiyacı olana, hiçbir karşılık ya da fayda beklemeksizin, isteyerek yaptığı maddi-manevi destek olarak tanımlanabilir.
- Yardımseverlik kapsamında kazandırılacak nitelikler şunlardır:
- Kulüp ve diğer grup çalışmalarında arkadaşlarına yardım etme
- Aile bireylerine yardımda bulunma
- Okulla ilgili sorunları çözerken arkadaşlarına ve başkalarına yardım etme
- Doğal afetlere uğrayanlara yardım etme
- Kaza ve acil durumlarda başkalarına yardım etme

Hayat Bilgisinde Değerler Eğitimi ve Öğretmen

- Günümüz şartlarında bilgiyi doğrudan veren öğretmen değil öğrencilerini bilginin kaynağına yönlendirip, elde ettikleri bilgileri anlamlandırmalarını ve bu bilgileri eleştiri süzgecinden geçirmelerine kılavuzluk edecek öğretmen beklenmektedir. Böylece öğrenilen bilgiler eğitim sürecinde içerik olmaktan çıkıp süreç haline gelecektir.
- Öğretmen yapıp ettikleri ve sosyal hayatı ile rol model olmalıdır.
- Sosyal sorunlara getirdiği çözümleri sınıf ortamında etkinlikler yoluyla gerçekleştirmelidir.
- Etkinliklerin seçiminde öğrencinin yakın çevresi ve yaşamındaki örnekleri yansıtmasına dikkat edilmelidir.

Hayat Bilgisi Dersinde Etkinlikler

- Değerler eğitimi etkinlikleri uygulanırken öğretmenden beklenen davranışları
 1. Öğrenci özelliklerini ve girişimlerini destekleyiniz.
 2. Çeşitli ortam ve materyallerin yanı sıra verileri ve birincil bilgi kaynaklarını kullanınız.
 3. Öğrenmeyi toplumsal deneyimler sağlayacak şekilde organize ediniz.
 4. Bir öğrenme etkinliğini oluştururken doğrudan parçalara ayırmak yerine öncelikle parçalara ayırınız.

Hayat Bilgisi Dersinde Etkinlikler

- Değerler eğitimi etkinlikleri uygulanırken öğretmenden beklenen davranışları
5. Öğrencilere açık uçlu, düşündürücü, anlamlı ve derinliği olan sorular sorunuz.
 6. Öğrencilerin tepkilerine göre dersi yönlendiriniz.
 7. Öğrencilerin ilgilerini çekecek sorunlar ortaya atınız.
 8. Öğrencilerini hem sizinle hem de arkadaşlarıyla etkileşimini destekleyiniz.
 9. Öğrencilerin yaptıkları hataları anlamalarına için geri bildirimde bulununuz.

Yararlanılan Kaynaklar

- Aktepe, V. ve Yalçinkaya, E. (2016). Hayat bilgisi öğretimi. S. Özden ve S. Kaymakçı (Editörler). *Hayat bilgisi öğretiminde değer eğitimi ve uygulama örnekleri*. Ankara: Pegem Akademi, ss.134-177.
- Demir, F. (2018). *Değer eğitimi yaklaşımlarına göre hayat bilgisi dersinde değerler eğitimi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya